

Η Σοσιαλδημοκρατική Ψευδαίσθηση

Immanuel Wallerstein

Η σοσιαλδημοκρατία βρέθηκε στο απόγειό της την περίοδο από το 1945 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60. Σ' αυτήν τη χρονική περίοδο, αντιπροσώπευσε μια ιδεολογία και ένα κίνημα που είχε να κάνει με τη χρήση των πόρων του κράτους, εξασφαλίζοντας την αναδιανομή τους στην πλειοψηφία του πληθυσμού με συγκεκριμένους τρόπους: διεύρυνση των παροχών εκπαίδευσης και υγείας, εξασφάλιση των επιπέδων εισοδήματος εφ' όρου ζωής με την εφαρμογή προγραμμάτων που καλύπτουν τις ανάγκες ατόμων μη «μισθοδοτούμενων», όπως τα παιδιά και οι νέοι, προγράμματα για μείωση της ανεργίας. Η σοσιαλδημοκρατία υποσχέθηκε ένα ακόμα καλύτερο μέλλον για τις μελλοντικές γενιές, ένα μόνιμα αυξανόμενο επίπεδο του εθνικού και οικογενειακού εισοδήματος. Έτσι είχαμε το λεγόμενο κράτος πρόνοιας. Η ιδεολογία της σοσιαλδημοκρατίας αντανakλούσε την άποψη ότι ο καπιταλισμός θα μπορούσε να «μεταρρυθμιστεί» και να αποκτήσει ένα πιο ανθρώπινο πρόσωπο.

Οι σοσιαλδημοκράτες ήταν πιο ισχυροί στη Δυτική Ευρώπη, τη Μεγάλη Βρετανία, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία, τον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες (όπου καλούνταν New Deal Δημοκράτες) – εν συντομία, στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες του παγκόσμιου συστήματος, εκείνες που αποτελούσαν τον λεγόμενο πανευρωπαϊκό κόσμο. Ήταν τόσο επιτυχημένοι, που ακόμα και οι δεξιοί αντίπαλοί τους ενέκριναν την έννοια του κράτους πρόνοιας, προσπαθώντας απλώς να μειώσουν το κόστος και το εύρος του. Στον υπόλοιπο κόσμο, τα κράτη προσπάθησαν να ακολουθήσουν αυτήν τη νέα μόδα με προγράμματα εθνικής «ανάπτυξης».

Η σοσιαλδημοκρατία ήταν ένα πολύ πετυχημένο πρόγραμμα στην διάρκεια αυτής της περιόδου. Υποστηρίχθηκε από δύο δεδομένα

της εποχής: την απίστευτη διόγκωση της παγκόσμιας οικονομίας, που δημιούργησε τους πόρους ώστε να είναι δυνατή η αναδιανομή, και την ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών στο παγκόσμιο σύστημα, που εξασφάλιζε τη σταθερότητά του και ειδικά την απουσία διευρυμένης βίας μέσα σ' αυτήν τη ζώνη ευημερίας.

Αυτή η ρόδινη εικόνα δεν κράτησε για πολύ. Τα δύο δεδομένα έπαψαν να υφίστανται. Η παγκόσμια οικονομία σταμάτησε να αναπτύσσεται και εισήλθε σε στασιμότητα, στην οποία ακόμα ζούμε, και οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχισαν να εξασθενούν ως ηγεμονική δύναμη. Και τα δύο νέα δεδομένα επιταχύνθηκαν σημαντικά στον 21 αιώνα.

Η νέα εποχή που ξεκίνησε τη δεκαετία του '70 είδε το τέλος της παγκόσμιας κεντρίας συναίνεσης πάνω στις αρχές του κράτους πρόνοιας και της κρατικοδίαιτης «ανάπτυξης». Αντικαταστάθηκε από μια νέα, πιο δεξιόστροφη ιδεολογία, που ονομάστηκε νεοφιλελευθερισμός, και κήρυσσε τις αξίες της εξάρτησης από τις αγορές και όχι από τις κυβερνήσεις. Το πρόγραμμα αυτό βασίστηκε στην υποτιθέμενη νέα πραγματικότητα της «παγκοσμιοποίησης» στην οποία «δεν υπήρχε εναλλακτικός δρόμος».

Η εφαρμογή νεοφιλελεύθερων προγραμμάτων έμοιαζε να διατηρεί αυξανόμενα επίπεδα ανάπτυξης στις αγορές, αλλά την ίδια στιγμή οδήγησε σε αύξηση των παγκόσμιων επιπέδων χρέους, ανεργίας και μείωση των αληθινών αποδοχών για την πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού. Παρόλα αυτά, τα κόμματα που αποτέλεσαν τους στυλοβάτες των αριστερών σοσιαλδημοκρατικών προγραμμάτων μετακινήθηκαν σταθερά προς τα δεξιά, είτε αποφεύγοντας είτε υποβαθμίζοντας το ρόλο του κράτους πρόνοιας, αποδεχόμενα ότι ο ρόλος των ρεφορμιστικών κυβερνήσεων πρέπει να περιοριστεί σημαντικά.

Καθόσον τα αρνητικά αποτελέσματα στην πλειοψηφία των πληθυσμών έγιναν αισθητά ακόμα και μέσα στον αναπτυγμένο πανευρωπαϊκό κόσμο, στον υπόλοιπο κόσμο ήταν ακόμα πιο οξεία. Τι θα έπρεπε να κάνουν οι κυβερνήσεις; Άρχισαν να εκμεταλλεύονται την

εξασθένιση των Ηνωμένων Πολιτειών (και κατ' επέκταση του πανευρωπαϊκού κόσμου) εστιάζοντας στη δική τους εθνική «ανάπτυξη». Χρησιμοποίησαν τους κρατικούς μηχανισμούς τους και το συνολικά χαμηλότερο κόστος παραγωγής, ώστε να γίνουν «αναδυόμενες» οικονομίες. Όσο πιο «αριστερή» ήταν η ρητορεία τους ακόμη και οι πολιτικές δεσμεύσεις τους, τόσο περισσότερο ήταν αποφασισμένοι για «ανάπτυξη».

Θα πετύχει αυτό το πρόγραμμα για τις αναδυόμενες οικονομίες, όπως πέτυχε για τον Πανευρωπαϊκό κόσμο την περίοδο μετά το 1945; Είναι περισσότερο από εμφανές ότι δεν μπορεί να πετύχει, παρά τους θαυμαστούς ρυθμούς «ανάπτυξης» μερικών από αυτές τις χώρες –όπως οι επανομαζόμενες BRICs (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα)– τα τελευταία πέντε με δέκα χρόνια. Γιατί υπάρχουν μερικές σημαντικές διαφορές μεταξύ της σημερινής κατάστασης του παγκόσμιου συστήματος και εκείνου την περίοδο μετά το 1945.

Πρώτον, τα επίπεδα κόστους παραγωγής, παρά τις προσπάθειες των νεοφιλελεύθερων να τα μειώσουν, είναι στην πραγματικότητα υψηλότερα απ' ό,τι την περίοδο μετά το 1945, και απειλούν τις πραγματικές δυνατότητες συγκέντρωσης κεφαλαίου. Αυτό κάνει τον καπιταλισμό ένα σύστημα λιγότερο ελκυστικό για τους καπιταλιστές, και οι πιο διορατικοί απ' αυτούς ψάχνουν για εναλλακτικούς τρόπους να εξασφαλίσουν τα προνόμιά τους.

Δεύτερον, η ικανότητα των αναδυόμενων οικονομιών να αυξάνουν σε μικρό χρονικό διάστημα τον πλούτο τους προκαλεί πιέσεις στη διαθεσιμότητα των πόρων που χρειάζονται για τις ανάγκες τους. Έτσι, εμφανίζεται ένας αυξανόμενος ανταγωνισμός για απόκτηση γης, νερού, τροφής και ενεργειακών πόρων, που οδηγεί όχι μόνο σε μανιώδεις αγώνες αλλά και σε μείωση της παγκόσμιας ικανότητας των καπιταλιστών να συγκεντρώνουν κεφάλαιο.

Τρίτον, η τεράστια διόγκωση της καπιταλιστικής παραγωγής προκάλεσε μια σοβαρή πίεση στην παγκόσμια οικολογία, τέτοιου βαθμού που ο πλανήτης οδηγήθηκε σε περιβαλλοντική κρίση, οι επιπτώσεις της οποίας απειλούν την ποιότητα της ζωής σε όλο

τον κόσμο. Πυροδότησε, επίσης, ένα κίνημα θεμελιώδους αναθεώρησης των αρχών της «επέκτασης» και «ανάπτυξης» ως οικονομικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Αυτή η αυξανόμενη απαίτηση για μια διαφορετική «πολιτισμική» προοπτική είναι αυτό που στη Λατινική Αμερική αποκαλείται κίνημα για «*buen vivir*» (ένα βιώσιμο κόσμο).

Τέταρτον, οι απαιτήσεις των κατώτερων ομάδων ανθρώπων για αληθινή συμμετοχή στη παγκόσμια διαδικασία λήψης αποφάσεων απευθύνονται όχι μόνο προς τους «καπιταλιστές» αλλά και προς τις «αριστερές» κυβερνήσεις που προωθούν την εθνική «ανάπτυξη».

Πέμπτον, ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων, συν την ορατή εξασθένιση της πρότερης ηγεμονικής ισχύος, δημιούργησε ένα κλίμα σταθερών και ριζικών διακυμάνσεων στην παγκόσμια οικονομία και στη γεωπολιτική κατάσταση, με αποτέλεσμα να παραλύσουν και οι επιχειρηματίες του κόσμου και οι κυβερνήσεις του κόσμου. Ο βαθμός αβεβαιότητας –όχι μόνο μακροπρόθεσμα αλλά και βραχυπρόθεσμα– έχει αυξηθεί αισθητά και μαζί μ' αυτόν και τα πραγματικά επίπεδα βίας.

Η σοσιαλδημοκρατική λύση έχει γίνει μια ψευδαίσθηση. Το ερώτημα είναι τι θα την αντικαταστήσει για τη συντριπτική πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού.

Ο Immanuel Maurice Wallerstein (1930, Ν. Υόρκη) είναι αμερικανός κοινωνιολόγος και αναλυτής κοσμοσυστημάτων διεθνούς κύρους. Είναι μέλος του τμήματος κοινωνιολογίας του Γέιλ και της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού Social Evolution & History. Το 2003 βραβεύτηκε από την Αμερικανική Κοινωνιολογική Ένωση ως διακεκριμένος ακαδημαϊκός. Συμμετείχε ενεργά στις συναντήσεις του World Social Forum, υποστηρίζοντας ότι «βρισκόμαστε στο στάδιο της μετάβασης από την υπάρχουσα καπιταλιστική παγκόσμια οικονομία σε ένα νέο σύστημα, και το σπουδαίο πολιτικό διακύβευμα της εποχής μας είναι ποιο νέο είδος συστημικής τάξης θα αντικαταστήσει το υπάρχον».

Συνέντευξη Michael Albert: Αναζητώντας Διέξοδο από τον Καπιταλισμό

Συνέντευξη: Δημήτρης Κωνσταντίνου

Κατά τη διάρκεια της κρίσης του οικονομικού και πολιτικού συστήματος στην Ελλάδα, οι άνθρωποι ψάχνουν διέξοδο από τον καπιταλισμό. Άρχισαν να μιλάνε για Άμεση Δημοκρατία. Ποια οικονομία θα ήταν συμβατή με την άμεση δημοκρατία;

Με τον όρο άμεση δημοκρατία, θεωρώ ότι εννοείς πως στο πολιτικό πεδίο οι άνθρωποι καθορίζουν οι ίδιοι τις πολιτικές και τα αποτελέσματα. Ή τουλάχιστον τα καθορίζουν όσο αυτό είναι οργανωτικά δυνατό. Επομένως, δίνεται μεγάλη βαρύτητα στη συμμετοχή, τις συνελεύσεις, κ.ο.κ.

Ένα τέτοιο πολιτικό σύστημα απαιτεί ανθρώπους που, στην υπόλοιπη ζωή τους, εκπαιδεύονται να έχουν απόψεις, να τις καλλιεργούν, να τις εκφράζουν, να τις υποστηρίζουν. Επομένως, για να είναι μια οικονομία συμβατή, δεν πρέπει να διαχωρίζει τους ανθρώπους, έτσι ώστε μια μεγάλη πλειοψηφία να είναι πειθαρχημένη και ελλιπώς προετοιμασμένη για την πολιτική συμμετοχή. Επίσης, δεν πρέπει να δίνει σ' ορισμένους ανθρώπους που παίρνουν πολιτικές αποφάσεις τα υλικά μέσα με τα οποία θα μπορούν να διαστρεβλώνουν τις πολιτικές σχέσεις προς το συμφέρον τους.

Αυτό σημαίνει ότι η οικονομία δεν πρέπει να γεννάει ταξικούς διαχωρισμούς με μία κυρίαρχη τάξη και μία ή περισσότερες υποδεέστερες τάξεις. Αν η οικονομία γεννάει ταξικό διαχωρισμό, όχι μόνο αντιβαίνει στις αρχές της αληθινής δημοκρατίας στο οικονομικό πεδίο, αλλά λειτουργεί ως σχολείο για τους ανθρώπους, διδάσκοντας στα μέλη της κυρίαρχης τάξης ότι έχουν δικαιώματα και προνόμια – χαρίζοντάς τους γνώση, αυτοπεποίθηση, ικανότητες και την τάση να κυριαρχούν όχι μόνο στην οικονομία αλλά, εξαιτίας της συνήθειας και των συνθηκών, και στην πολιτική επίσης–, ενώ επιπλέον τους παρέχει πλούσια μέσα για να διατηρούν και να επεκτείνουν τα πλεονεκτήματά τους. Διδάσκει στα μέλη των κατώτερων τάξεων ότι δεν έχουν δικαιώματα και προνόμια. Τους ληστεύει τη δυνατότητα πρωτοβουλιών, μειώνει τη γνώση και την αυτοπεποίθησή τους, εξασθενεί τις ικανότητές τους και τους ενσταλάζει την τάση να είναι υποτακτικοί και πειθήνιοι όχι μόνο στην οικονομία αλλά, εξαιτίας της συνήθειας και των συνθηκών, και στην πολιτική.

Επομένως, θεωρώ ότι η απάντηση είναι ότι χρειαζόμαστε μια αταξική οικονομία την οποία εγώ και πολλοί άλλοι αποκαλούμε συμμετοχική. Πρόκειται για μια οικονομία που βασίζεται σε τέσσερις θεμελιώδεις θεσμικές δεσμεύσεις:

- Εργατικά και καταναλωτικά αυτοδιαχειριζόμενα συμβούλια, αντί για ιδιωτική ιδιοκτησία και ιεραρχική λήψη αποφάσεων
- Αμοιβή με βάση τη διάρκεια, την ένταση και το βαθμό δυσκολίας της κοινωνικά χρήσιμης εργασίας (καλύπτοντας τις ανάγκες των ανθρώπων όταν επιβάλλεται από ιατρικούς ή άλλους λόγους), αντί για αμοιβή με βάση την ιδιοκτησία, την ισχύ, το αποτέλεσμα ή μόνο με βάση τις ανάγκες των ανθρώπων
- Ισορροπημένα πλέγματα απασχόλησης που εξισορροπούν τις θετικές συνέπειες εκείνων των εργασιών που αυξάνουν τις δυνατότητες των ανθρώπων, αντί για τον καπιταλιστικό καταμερισμό της εργασίας που περιλαμβάνει μονοπώληση από λίγους των θέσεων που αυξάνουν τις δυνατότητες των

ανθρώπων, οι οποίοι για το λόγο αυτό εξουσιάζουν τους υπόλοιπους

- Και συμμετοχικό σχεδιασμό (ή συλλογική διαπραγμάτευση των εισροών και των εκροών), αντί για αγορές, κεντρικό σχεδιασμό ή συνδυασμό των δύο για την κατανομή πρώτων υλών, εργασίας, αγαθών και υπηρεσιών.

Μπορείς να μας εξηγήσεις λίγο περισσότερο το συμμετοχικό σχεδιασμό; Πώς λειτουργεί και γιατί δεν επιλέγουμε πιο γνώριμες μεθόδους, όπως οι αγορές ή ο κεντρικός σχεδιασμός; Ποια είναι η λειτουργία των Επιτροπών Διευκόλυνσης (Iteration Facilitation Boards);

Μια οικονομία πρέπει ν' αποφασίζει, με κάποιο τρόπο, πόση ποσότητα από κάθε αγαθό ή υπηρεσία παράγεται, πόση καταναλώνεται, πού θα δουλεύουν οι άνθρωποι, πού θα χρησιμοποιούνται οι πρώτες ύλες, κ.ο.κ. Οι αγορές και ο κεντρικός σχεδιασμός επιτελούν αυτή τη λειτουργία με τρόπους που υπονομεύουν τη δικαιοσύνη, την ισότητα, την αυτοδιαχείριση. Για παράδειγμα, ο κεντρικός σχεδιασμός είναι αυταρχικός – περιλαμβάνει μια ιεραρχική δομή με την τάξη των συντονιστών πάνω από την τάξη των εργαζόμενων, και οδηγεί, επίσης, σε αυταρχικό κράτος. Οι αγορές, που είναι η πλέον συνηθισμένη επιλογή, περιλαμβάνει αγοραστές και πωλητές που προσπαθούν εξαπατήσουν ο ένας τον άλλο. Ακόμη και χωρίς ιδιωτική ιδιοκτησία, διεξάγεται ένας πόλεμος του καθένα εναντίον όλων, στον οποίο οι καλοί τερματίζουν τελευταίοι. Η αντικοινωνική συμπεριφορά επιβάλλεται αν κάποιος θέλει να πετύχει. Επειδή ο χρονικός ορίζοντας των αποφάσεων είναι μικρός και εξαιτίας του εγγενούς κινήτρου για συσσώρευση και της αδυναμίας να ληφθούν υπόψη οι ευρείες κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες που επηρεάζουν τους ανθρώπους πέρα από τους άμεσους αγοραστές και πωλητές, οι αγορές υποβαθμίζουν, επίσης, σε σημείο πιθανής εξόντωσης, το περιβάλλον στο οποίο ζούμε. Τέλος, παρόλο που απαιτεί μεγαλύτερη συζήτηση για να περιγραφεί πλήρως, με την εσωτερική λογική τους, οι αγορές γεννούν ταξικούς διαχωρισμούς και

ανταμείβουν με βάση την ισχύ και το αποτέλεσμα του καθενός. Με λίγα λόγια, οι αγορές παραβιάζουν τις νόρμες που έχουν οι ευσυνείδητοι και ευαίσθητοι άνθρωποι σχετικά με το πώς επιθυμούν να ζουν.

Ο συμμετοχικός σχεδιασμός, σ' αντίθεση με τις αγορές και τον κεντρικό σχεδιασμό, περιλαμβάνει εργαζόμενους και καταναλωτές που συλλογικά και συνεργατικά διαπραγματεύονται την ατομική και συλλογική παραγωγή και κατανάλωση. Στην ουσία, τα συμβούλια των εργαζομένων και οι καταναλωτές ως άτομα αλλά και ως μέλη συμβουλίων για τις οικογένειες, τις γειτονιές, τις περιφέρειες, κ.ο.κ., συμμετέχουν σε μια κοινή διαβούλευση, ανταλλάσσοντας πληροφορίες σχετικές με τον υπολογισμό του αληθινού κοινωνικού κόστους και τα οφέλη πιθανών επιλογών, καταλήγοντας σε αποφάσεις, με τις οποίες, τελικά, ο καθένας συμμετέχει και προσφέρει αναλόγως στο ατομικό και στο κοινωνικό επίπεδο της ζωής. Μια πλήρης περιγραφή θα ήταν πολύ μεγάλη για τη συνέντευξη αυτή, αλλά είναι δημοσιευμένη στο διαδίκτυο και σε έντυπα, για κάθε ενδιαφερόμενο.

Όσο για τις επιτροπές διευκόλυνσης – αυτό δεν είναι κάτι ασυνήθιστο. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής ζωής δεν παράγουμε μόνο ποδήλατα, βιολιά, καλαμπόκι κ.ο.κ., αλλά χρειάζεται επίσης να συγκεντρώνουμε πληροφορίες και να τις επεξεργαζόμαστε, ως μέρος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων για τον καταμερισμό εισροών-εκροών. Αυτή η δουλειά γίνεται, όπως όλες οι άλλες εργασίες σαν την παραγωγή καλαμποκιού ή ποδηλάτων, απ' ορισμένους ανθρώπους που συμμετέχουν στα ισορροπημένα πλέγματα απασχόλησης και αμείβονται όπως ανέφερα παραπάνω, απλώς στην περίπτωση αυτή οι θέσεις εργασίας τους λέγονται επιτροπές διευκόλυνσης. Συλλέγουν δεδομένα και τα κάνουν διαθέσιμα σ' ολόκληρο τον πληθυσμό. Όσοι ενδιαφέρονται, και πάλι, θα μπορούσαν να διαβάσουν περισσότερα και να δουν ότι αυτά τα καθήκοντα διευκολύνουν και ομαλοποιούν κάποιες εργασίες που πρέπει να γίνουν, αλλά δεν χαρίζουν οποιαδήποτε ανάρμοστη εξουσία στους εργαζόμενους εκεί.

Πώς θα είναι αυτή η οικονομία διασυνδεδεμένη με τη λήψη

πολιτικών αποφάσεων σε συνθήκες άμεσης δημοκρατίας; Τι γίνεται αν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ της οικονομίας και της λήψης πολιτικών αποφάσεων;

Αυτά τα δύο, πολιτική και οικονομία, προφανώς πρέπει να παντρεύονται, όπως και οι άλλες πτυχές της κοινωνικής ζωής, όπως π.χ. ο πολιτισμός και η οικογένεια. Αυτό θέτει ένα ζήτημα, για το οποίο μίλησα παραπάνω. Κάθε κεντρική πτυχή της κοινωνίας είναι, στην ουσία, ένα είδος σχολείου που επηρεάζει τη συνείδησή μας, τις συνήθειες, τις τάσεις κλπ. Η επίδραση της καθεμιάς στους ανθρώπους πρέπει να είναι συμβατή με τις ανάγκες των άλλων πτυχών της κοινωνικής ζωής, για ανθρώπους με συγκεκριμένες δυνατότητες και κλίσεις. Επομένως, όπως ανέφερα προηγουμένως, η οικονομία πρέπει να επιδρά στους ανθρώπους έτσι ώστε οι άνθρωποι, μέσα από την οικονομική τους ζωή, να προετοιμάζονται, να αποκτούν τη δυνατότητα και την τάση να λειτουργούν όπως απαιτεί το πολιτικό σύστημα, και το ίδιο ισχύει για τους υπόλοιπους συνδυασμούς, όπως οικονομία και οικογένεια ή πολιτική και πολιτισμός, κ.ο.κ.

Ωστόσο, όπως επισήμανες στην ερώτηση, υπάρχει κι ένα άλλο ζήτημα. Τι γίνεται αν η πολιτική επιβάλει μια νόρμα στην οποία η οικονομία πρέπει να υποταχθεί; Μπορεί να το κάνει αυτό; Η απάντηση, για μια συμμετοχική οικονομία, είναι ναι, με την προϋπόθεση ότι η νόρμα είναι συμβατή με την αταξικότητα, την ισότητα, κλπ. Επομένως, ναι, μπορεί να επιβληθεί μια νόρμα που να περιορίζει τις οικονομικές επιλογές, αποφάσεις ή διευθετήσεις, ίσως για πολιτισμικούς λόγους, ή για ιατρικούς, ή για οικολογικούς ή για οτιδήποτε – και τότε η νόρμα πρέπει να εφαρμοστεί. Ο μόνος λόγος για τον οποίο θα υπήρχε πρόβλημα θα ήταν αν η νόρμα κυριολεκτικά ανέτρεπε τη βασική λογική μιας τέτοιας οικονομίας, το οποίο δεν θα συνέβαινε, εφόσον η οικονομία και η πολιτική θεμελιώνονταν στις ίδιες αξίες.

Στη συμμετοχική οικονομία, το προϊόν αποφασίζεται από τη συλλογική αυτοδιαχείριση, στα συμβούλια εργαζομένων, στις οικογένειες, τα τοπικά συμβούλια καταναλωτών, κ.ο.κ., συνδεδεμένα όλα αυτά με τη συλλογική διαδικασία

διαπραγμάτευσης του συμμετοχικού σχεδιασμού. Κατά συνέπεια, οι άνθρωποι έχουν λόγο στις αποφάσεις ανάλογα με το πόσο επηρεάζονται, το οποίο ισοδυναμεί με το να ελέγχουν τις ζωές τους, χωρίς να παρεμποδίζουν τους άλλους να κάνουν το ίδιο. Επομένως, δεν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ της οικονομίας και της άμεσης δημοκρατίας, αν εννοούμε έτσι την άμεση δημοκρατία. Αν, αντίθετα, κάποιος εννοεί άμεση δημοκρατία ότι όλοι κάνουν ότι θέλουν ή ότι όλοι έχουν ίσο λόγο σε όλες τις αποφάσεις – ακόμα και σ' αυτές που δεν τους αφορούν καθόλου – τότε υπάρχει μεγάλη σύγκρουση, επειδή αυτή είναι μια υπερ-ατομικιστική αντίληψη, αντικοινωνική και, στην ουσία, κατά την άποψή μου, αντιδημοκρατική αντίληψη, η οποία επιπλέον είναι σε κάθε περίπτωση αδύνατο να εφαρμοστεί. Με άλλα λόγια, δεν θέλουμε ένα σύστημα όπου όλοι θα συζητάμε άμεσα για όλες τις καταναλωτικές επιλογές του καθενός ατόμου ούτε για όλες τις αποφάσεις που πρέπει κάθε μέρα να παίρνει ο κάθε εργασιακός χώρος. Το ίδιο ισχύει και για την πολιτική. Η άμεση δημοκρατία δεν μπορεί να σημαίνει ότι όλες οι αποφάσεις παίρνονται στις τοπικές συνελεύσεις με τη μέθοδο της πλειοψηφίας και έναν ψήφο για κάθε άτομο. Προφανώς, εφόσον στοχεύει στην πολιτική συμμετοχή και δικαιοσύνη, πρέπει να σημαίνει αυτοδιαχείριση, δηλαδή ο καθένας να έχει λόγο στις αποφάσεις ανάλογα με το πόσο τον επηρεάζουν – και αυτό είναι που εφαρμόζει η συμμετοχική οικονομία στον τομέα της.

Με άλλα λόγια, αληθινή άμεση δημοκρατία είναι, θεωρώ, η αυτοδιαχείριση και ο αυτοκαθορισμός. Και η συμμετοχική οικονομία είναι μια αυτοδιαχειριζόμενη οικονομία της οποίας οι εργαζόμενοι και οι καταναλωτές είναι εξίσου έτοιμοι να καθορίζουν οι ίδιοι τις πολιτικές αποφάσεις.

Με δεδομένη τη σημερινή κατάσταση, πώς μπορεί μια αποτυχημένη καπιταλιστική οικονομία, σαν της Ελλάδας, να μετασχηματιστεί σε μια αυτοδιαχειριζόμενη, λειτουργική οικονομία, σαν αυτή που περιγράφεις; Πώς φαντάζεσαι τη μετάβαση αυτή;

Δεν νομίζω ότι υπάρχει μία μόνο απάντηση σ' αυτή την ερώτηση. Υπάρχουν πιθανώς πολλές διαφορετικές διαδρομές ακόμη και για

μία περίπτωση όπως η Ελλάδα, και σίγουρα πολλές για διαφορετικές χώρες.

Με αυτό το δεδομένο, θα περίμενα οι πιο πιθανές διαδρομές να περιλαμβάνουν τη δημιουργία τοπικών και εργατικών συνελεύσεων, οι οποίες θα κερδίζουν διεκδικήσεις που θα μετασχηματίζουν όλο και περισσότερο τον υφιστάμενο καταμερισμό εργασίας προς την κατεύθυνση των ισορροπημένων πλεγμάτων απασχόλησης, τον τρόπο αμοιβής προς την κατεύθυνση της αμοιβής μόνο με βάση τη διάρκεια, την ένταση και τη σκληρότητα της εργασίας και θα κάνουν τα πρώτα βήματα προς το συμμετοχικό σχεδιασμό, με συμμετοχική κατάρτιση προϋπολογισμών, διαφάνεια, κοινωνικό έλεγχο τιμών, κ.ο.κ. Επιπρόσθετα, η διαδικασία μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερη ή λιγότερη εκλογική δραστηριότητα, περισσότερες ή λιγότερες διεκδικήσεις μεγάλης κλίμακας απέναντι στο υπάρχον κράτος, περισσότερο ή λιγότερο μαχητικά και ποικίλα μέσα επιβολής των επιθυμητών αλλαγών.

Ας υποθέσουμε ότι ο ελληνικός πληθυσμός επιθυμεί σε μεγάλο ποσοστό – π.χ. ένα τρίτο – την αντικατάσταση του καπιταλισμού με μια αταξική οικονομική δομή, γνωρίζει τα βασικά στοιχεία της συμμετοχικής οικονομίας (ή ίσως κάποιας άλλης πρότασης) και τα υποστηρίζει. Ας υποθέσουμε ότι υπάρχουν οργανώσεις με τέτοια ατζέντα· ότι οι τοπικές συνελεύσεις και τα εργατικά συμβούλια, που περιλαμβάνουν περισσότερους ανθρώπους από τώρα, έχουν διεκδικήσεις για τους εργασιακούς χώρους τους και για τις εθνικές προτεραιότητες και μάχονται για την πραγμάτωσή τους με τρόπους που θα οδηγήσουν σε νέες και ακόμη πιο ουσιώδεις διεκδικήσεις. Ας υποθέσουμε ότι οι συνελεύσεις και τα συμβούλια δημιουργούν άμεσες σχέσεις μεταξύ τους που ξεπερνούν και ακυρώνουν τις δομές του κράτους και της αγοράς, προτιμώντας να καταλήξουν σε συνεργατικούς όρους και συνθήκες. Μπορεί τότε κάποιος να φανταστεί, σ' αυτήν την περίπτωση, ότι με την πάροδο του χρόνου, θα καταλήγαμε σε μια κατάσταση όπου θα υπήρχαν στην κοινωνία κατάλοιπα καπιταλιστικών δομών και αντιλήψεων αλλά επίσης και νέες συμμετοχικές δομές και αντιλήψεις, οι οποίες φυσικά θα συγκρούονταν μεταξύ τους.

Μπορεί κάποιος να φανταστεί τις νέες δομές, τη λογική τους και τις αξίες τους να αυξάνουν την επιρροή τους με διαρκείς αγώνες και νίκες, μέχρι, τελικά, σε κάποιο σημείο, να αντικαθιστούν συνολικά την πρότερη κοινωνική δομή. Αυτή θα ήταν μια επανάσταση. Κατά πόσο τα βήματα προς την κατεύθυνση αυτή θα γίνουν μέσω της πολιτικής ανυπακοής ή της εκλογικής διαδικασίας ή με όποιον άλλο τρόπο, με οποιονδήποτε συνδυασμό, αυτό δεν είναι θεμελιώδες αλλά καθαρά στρατηγικό. Το θεμελιώδες είναι τι ζητάμε και αν επιτυγχάνεται.

Προσπαθείς να δημιουργήσεις ένα διεθνές δίκτυο με βάση το όραμα και τη στρατηγική της συμμετοχικής οικονομίας και κοινωνίας, που περιλαμβάνει νέες δομές, μεταξύ άλλων, και για την πολιτική σφαίρα και τον πολιτισμό. Ποιος είναι ο στόχος αυτού του δικτύου;

Η ιδέα είναι να δημιουργηθεί μια διεθνής οργάνωση με κλάδους σε πολλές χώρες στον κόσμο και μέσα στις διάφορες πόλεις. Στην ιστοσελίδα του ZNet υπάρχει ήδη υλικό και σύντομα θα υπάρξει σελίδα ανεξάρτητη για την οργάνωση, ενώ αργότερα, όταν συγκροτηθεί και πάρει τις αποφάσεις της, μια ιστοσελίδα στην τελική μορφή της. Θα είναι διαθέσιμη σε πολλές γλώσσες, και στα ελληνικά.

Η προσδοκία για τη φύση της οργάνωσης είναι αυτό που βγαίνει από τα λεγόμενα στη συνέντευξη. Θα διεκδικεί μια νέα μορφή οικονομίας και κοινωνίας χωρίς ταξικές και άλλες καταπιεστικές ιεραρχίες. Ο στόχος είναι οι άνθρωποι να έχουν τα μέσα, την προδιάθεση και τις δομές να αυτοδιαχειρίζονται τις κοινότητές τους, τον πολιτισμό τους, τις πολιτικές τους σχέσεις, την οικονομία και τις οικογενειακές τους ζωές – ένας φεμινιστικός, κομμουναλιστικός, αναρχικός, συμμετοχικός συνδυασμός με προτεραιότητα την οικολογική σοφία και τη διεθνή αλληλεγγύη και ειρήνη. Η ατζέντα της οργάνωσης θα διαφέρει από χώρο σε χώρο, από χρόνο σε χρόνο, αλλά θα προσπαθεί διαρκώς να κινείται προς την κατεύθυνση των επιθυμητών νέων σχέσεων. Η δομή της θα δίνει έμφαση στη συμμετοχή, την ποικιλία προσεγγίσεων και αντιλήψεων, καλλιεργώντας και προστατεύοντας

τη διαφωνία.

Ωστόσο, κάποιος μπορεί λογικά να σκεφτεί ότι είναι καλό ν' ακούμε για τη δημιουργία μιας οργάνωσης με αξιόλογο όραμα για όλες τις σφαίρες της ζωής. Είναι καλό ν' ακούμε ότι θα είναι αντισεκταριστική και δομημένη έτσι ώστε να ενσαρκώνει σπόρους του μέλλοντος στο παρόν. Αλλά γιατί τη χρειαζόμαστε; Γιατί χρειαζόμαστε μία διεθνή οργάνωση;

Στην Ελλάδα, ίσως, να το ξέρετε καλύτερα από άλλα μέρη. Τη χρειαζόμαστε ώστε άνθρωποι από διάφορες χώρες να μαθαίνουν από τις προσπάθειες των άλλων, να τους βοηθούν, να εμπνέονται και παίρνουν κουράγιο από τις προσπάθειες των άλλων. Τη χρειαζόμαστε, επίσης, για να πειραματιζόμαστε και ν' ανακαλύπτουμε σοφότερα μονοπάτια προς τα εμπρός, για να τ' ακολουθούμε περισσότεροι. Τη χρειαζόμαστε για να επεξεργαζόμαστε καλύτερα τι είναι αυτό που ζητάμε, για να το μοιραζόμαστε κι αυτό και να το βελτιώνουμε διαρκώς. Τη χρειαζόμαστε γιατί το να ενεργούμε επιτυχημένα από μόνοι μας είναι πιο δύσκολο απ' ό,τι σε μια μικρή ομάδα, και αυτό πιο δύσκολο απ' ό,τι σε μια μεγαλύτερη. Το να ξέρουμε ότι οι άλλοι προχωρούν μπροστά θα μας εμπνέει. Το να κερδίζουμε από τις εμπειρίες των άλλων, θα μας διδάσκει. Το να απολαμβάνουμε την υποστήριξη των άλλων θα μας δυναμώνει. Το να δίνουμε την υποστήριξή μας θα μας χαρίζει μετριοφροσύνη και θα μας δείχνει το δρόμο.

Οι υπέρμαχοι αυτής της νέας οργάνωσης αισθάνονται πλέον ότι υπάρχουν πάρα πολλοί άνθρωποι σ' ολόκληρο τον κόσμο που μπορούν να συστρατευτούν, και ήδη συστρατεύονται, σε ένα σοβαρό, υπεύθυνο, ευέλικτο και ευαίσθητο πρότζεκτ που θα διεκδικεί μαχητικά νέους θεσμούς για όλες τις πτυχές της ζωής, ικανούς να επιτελούν τις επιθυμητές κοινωνικές λειτουργίες, ενώ προάγει την αλληλεγγύη αντί για την αντικοινωνικότητα, την πολλαπλότητα αντί για τον κομπορμιισμό, την ισότητα αντί για την αδικία, την αυτοδιαχείριση αντί για τον αυταρχισμό, την οικολογική σοφία αντί για την οικολογική καταστροφή, το διεθνισμό αντί για την παγκοσμιοποίηση των πολυεθνικών και τον

πόλεμο. Με δεδομένα τα ταραχώδη γεγονότα που διαδραματίζονται σε πολλές χώρες στον κόσμο, το χρονικό σημείο μοιάζει τέλεια κατάλληλο για αλληλεγγύη και ατζέντα πέρα από τα σύνορα, για να επεξεργαστούμε και να μοιραστούμε ένα όραμα και μια στρατηγική.

Ο Michael Albert είναι αμερικανός ακτιβιστής και συγγραφέας. Είναι απόφοιτος του Ινστιτούτου Τεχνολογίας της Μασσαχουσέτης (MIT) και μαζί με τη Lydia Sargent έχουν ιδρύσει το πολιτικό ακτιβιστικό δίκτυο Znet και το περιοδικό Zmagazine. Έχει γράψει πολλά βιβλία και άρθρα και έχει αναπτύξει μαζί με τον οικονομολόγο Robin Hahnel την οικονομική θεωρία της συμμετοχικής οικονομίας (participatory economics, PARECON), που περιγράφεται στα βιβλία του, «Η ζωή μετά τον καπιταλισμό» (Parecon: Life after capitalism), σε μετάφραση του Ν. Ράπτη (Παρατηρητής, 2004) και «Η πραγμάτωση της ελπίδας: Η ζωή πέρα από τον καπιταλισμό» σε μετάφραση Κατερίνας Χαλμούκου (ΚΨΜ, 2007).

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 2

Από την οικονομία της κρίσης στις ρωγμές ελευθερίας

David Harvey

«Σίγουρα, υπάρχει ταξικός πόλεμος, αλλά η δική μου τάξη, των πλουσίων, είναι αυτή που κάνει τον πόλεμο, και προς το παρόν κερδίζουμε.»

Warren Buffett – *The Sage of Omaha*

Οι ψυχραιμοί αναλυτές γνωρίζουν από καιρό ότι τα άτομα-

καπιταλιστές, λειτουργώντας για το συμφέρον τους έχουν την τάση να συμπεριφέρονται έτσι, ώστε να οδηγούν συλλογικά τον καπιταλισμό βαθύτερα σε κρίση. Το ίδιο μπορούμε να πούμε για τα διάφορα συντεχνιακά συμφέροντα που δεσπόζουν περιοδικά στην πολιτική και οικονομική σκηνή: οι τραπεζίτες και οι χρηματιστές που διψούν για μπόνους και ρυθμίζουν πολιτικές σε Ουάσινγκτον και Λονδίνο, η αναγεννημένη τάξη των εισοδηματιών που αποσπούν ενοίκια όχι μόνο από τον έλεγχο της γης, της ιδιοκτησίας και των πόρων αλλά και από τα πνευματικά δικαιώματα, οι μεγάλοι έμποροι, σαν το Wal Mart και το Ikea, που δεσμεύουν απόλυτα τους παραγωγούς στο σχεδιασμό τους καθιστώντας τους υποχείρια στα ανταγωνιστικά τους παιχνίδια. Τα άτομα και οι συντεχνίες που επιδιώκουν τα δικά τους συμφέροντα σχεδόν πάντα απέτυχαν να διαμορφώσουν μια συνεκτική πολιτική ατζέντα για να σταθεροποιήσουν, πόσο μάλλον να αναζωογονήσουν, ένα καταρρέον καπιταλιστικό σύστημα. Φαίνεται παντού ότι αυτό συμβαίνει και τώρα. Πώς αλλιώς θα μπορούσαμε να εξηγήσουμε την τεράστια οικονομική υποστήριξη που δίνεται από τους πλουσιότερους καπιταλιστές και τις πανίσχυρες συντεχνίες της οικονομίας και των μίντια στις φαύλες πολιτικές του κινήματος Tea Party στις ΗΠΑ;

Ακόμη πιο προβληματικός είναι ο ενδοκρατικός ανταγωνισμός για πλούτο και εξουσία, καθώς και ο σχηματισμός εξουσιαστικών συμμαχιών, ειδικά επειδή τα κράτη διεκδικούν και σε κάποιο βαθμό διατηρούν, είτε μεμονωμένα είτε συλλογικά (μέσω συμμαχιών σαν το NATO), το μονοπώλιο στην άσκηση της βίας. Ο πολιτικο-στρατιωτικός κόσμος πολύ συχνά μεγεθύνει παρά αμβλύνει τις εσωτερικές αντιφάσεις της συσσώρευσης κεφαλαίου βλάπτοντας όλους εκτός από τους πλούσιους και ισχυρούς. Αυτοί οι κίνδυνοι έχουν αναγνωριστεί εδώ και καιρό. Όπως σημείωσε ο βρετανός οικονομολόγος William Thompson το 1824: «Μπροστά στη διατήρηση αυτής της συγκεκριμένης κατανομής (πλούτου), η διαρκής δυστυχία ή ευτυχία όλης της ανθρώπινης φυλής θεωρήθηκε ανάξια λόγου. Η διαιώνιση των επιτευγμάτων της εξουσίας, της απάτης και της τύχης έχει αποκαλεστεί σταθερότητα, και για τη στήριξη αυτής της πλαστής σταθερότητας έχουν θυσιαστεί

αδυσώπητα όλες οι παραγωγικές δυνατότητες της ανθρώπινης φυλής.» Εκεί οδηγούν ακριβώς η πλαστή σταθερότητα της λιτότητας και η πλαστή σταθερότητα της ατέρμονης αθροιστικής ανάπτυξης.

Αυτό που συγκράτησε αυτές τις ασυνάρτητες καπιταλιστικές πολιτικές στο παρελθόν ήταν οι μαζικοί αγώνες των καταπιεσμένων και των εκδιωγμένων, των εργατών ενάντια στους καπιταλιστές, των πολιτών ενάντια στους εισοδηματίες και τους αρπακτικούς εμπόρους, ολόκληρων πληθυσμών ενάντια στη συχνά βίαιη ληστεία από τους αποικιοκράτες και ιμπεριαλιστές, μαζί με τους πιο ασαφείς αλλά όχι λιγότερο σημαντικούς αγώνες για δικαιοσύνη, δικαιώματα και μια πιο ηθική και δημοκρατική κοινωνική οργάνωση. Τα τελευταία σαράντα χρόνια, οι οργανωμένες δομές τέτοιας αντίστασης στην εκβαρβαριστική λειτουργία του κεφαλαίου έχουν διαλυθεί, αφήνοντας πίσω ένα περίεργο μείγμα παλιών και νέων θεσμών, σαν αυτούς που περιέγραψα στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου "Enigma", που δυσκολεύονται να αρθρώσουν μια συνεκτική αντίθεση ή ένα συνεκτικό εναλλακτικό πρόγραμμα. Αυτή είναι μια κατάσταση που προμηνύει το κακό τόσο για το κεφάλαιο όσο και για τους ανθρώπους. Οδηγεί σε πολιτικές του στυλ «μετά από μένα ο κατακλυσμός», με τις οποίες οι πλούσιοι φαντασιώνονται ότι μπορούν να επιπλέουν ασφαλώς στις πάνοπλες και πολυτελείς κιβωτούς τους (μήπως αυτό δείχνει η παγκόσμια αρπαγή γης;), αφήνοντας όλους εμάς τους υπόλοιπους να αντιμετωπίσουμε τον κατακλυσμό. Αλλά, τώρα πλέον, οι πλούσιοι δεν μπορούν να ελπίζουν ότι θα επιπλέουν πάνω από τον κόσμο όπως τον διαμόρφωσε το κεφάλαιο, γιατί τώρα δεν υπάρχει κυριολεκτικά μέρος να κρυφτούν.

Μένει να δούμε αν ένα άλλο είδος θεσμών μπορεί να συνδημιουργηθεί στην εποχή μας για να σώσουν το κεφάλαιο από τον εαυτό του και ν' αποτρέψουν το αποτέλεσμα που προέβλεψε ο Τόμπσον. Αλλά ακόμη κι αν μπορούν να δημιουργηθούν τέτοιοι θεσμοί, δεν αρκεί να φαίνονται πολύ διαφορετικοί από αυτούς που έκαναν πολιτική στο παρελθόν. Δεν αρκεί να επιδιώκουν έναν

πιο πολιτισμένο καπιταλισμό. Θα χρειαστεί να εγκαταλείψουν την κιχωτική αναζήτηση ενός καπιταλισμού ηθικού και δίκαιου. Το πρόβλημα της ατέρμονης αθροιστικής ανάπτυξης μέσω της ατέρμονης συσσώρευσης κεφαλαίου διογκώνεται όσο περνάει ο καιρός. Πρέπει ν' αντιμετωπιστεί.

Από αυτήν τη μακροπρόθεσμη προοπτική, το κίνητρο να ενισχύσουμε την ανάπτυξη στην Ανατολική και Νότια Ασία, όπως και σε άλλες περιοχές, σαν τα πλούσια κράτη του Κόλπου, δημιουργώντας μια υπερβολική εκδοχή του αμερικάνικου τρόπου ζωής («οδήγησε για να είσαι ζωντανός και ψώνισε μέχρι να πέσεις κάτω»), είναι προφανώς λάθος. Η παγκόσμια αρπαγή της γης που συμβαίνει σήμερα είναι απόδειξη αυτού του λάθους στην πράξη. Και ενώ μπορεί να φαίνεται περιέργως σωστό, σε σχέση με τις μακροπρόθεσμες ανάγκες, να καταδικάσουμε τους εαυτούς μας στη Βόρεια Αμερική και την Ευρώπη σε χαμηλή ανάπτυξη και διαρκή λιτότητα, αυτό ισχύει μόνο αν θέλουμε να υπερασπίσουμε τα προνόμια της πλουτοκρατίας, αλλά δεν οδηγεί πουθενά αν θέλουμε ν' αντικαταστήσουμε την αδιέξοδη διαρκή ανάπτυξη με τις άπειρες πιθανότητες ανάπτυξης των ανθρώπινων δυνατοτήτων.

Η βραχυπρόθεσμη έκρηξη της καπιταλιστικής ανάπτυξης στις αναδυόμενες αγορές, από την Ανατολική και Νότια Ασία μέχρι τη Λατινική Αμερική, μπορεί να βοηθήσει στην ανακατανομή του παγκόσμιου πλούτου και δύναμης, κι έτσι να δημιουργήσει μια πιο υγιή και ισότιμη βάση για την επίτευξη μιας πιο λογικά οργανωμένης παγκόσμιας οικονομίας. Αλλά ο πλούτος που παράγεται κατανέμεται άνισα. Λέγεται ότι η Ινδία πηγαίνει καλά οικονομικά, επειδή έχει ανάπτυξη 7%. Αυτό σημαίνει ότι ο αριθμός των δισεκατομμυριούχων εκτοξεύτηκε από 26 το 2007 σε 69 το 2010. Και στην Κίνα συμβαίνει το ίδιο. Παρόλο που είναι δύσκολο να έχουμε ακριβή στοιχεία, υπάρχουν σήμερα πιθανώς περισσότεροι δισεκατομμυριούχοι στην Κίνα απ' οπουδήποτε στην κόσμο και είναι διατεθειμένοι να εφαρμόσουν πλουτοκρατικές πολιτικές όπως όλοι. Η βραχυπρόθεσμη αναγέννηση της ανάπτυξης ενάντια στην επεκτεινόμενη φτώχεια μπορεί, φυσικά, να μας δώσει χρόνο για πιο μακροπρόθεσμες λύσεις, για να

επεξεργαστούμε τον τρόπο μετάβασης. Αλλά ο χρόνος που κερδίζουμε είναι χρήσιμος μόνο αν τον χρησιμοποιήσουμε σωστά, και για τους πλουτοκράτες όλοι ξέρουμε τι σημαίνει «να χρησιμοποιήσουμε σωστά».

Πρέπει να βρεθεί μια εναλλακτική. Και εδώ γίνεται κρίσιμη η ανάδυση ενός παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος, όχι μόνο ν' αναχαιτίσει το κύμα των αυτοκαταστροφικών καπιταλιστικών συμπεριφορών (το οποίο από μόνο του είναι σπουδαίο επίτευγμα), αλλά και για να οργανωθούμε πάλι, να αρχίσουμε να χτίζουμε νέες οργανωτικές φόρμες, τράπεζες γνώσεων και θεωρητικά σχήματα, νέες τεχνολογίες, συστήματα παραγωγής και κατανάλωσης, ενώ πειραματιζόμαστε με νέες δομές θεσμών, κοινωνικών και φυσικών σχέσεων, με τον επανασχεδιασμό της αυξανόμενα αστικοποιημένης καθημερινής ζωής. Ενώ το κεφάλαιο μας έχει προσφέρει αφθονία μέσων για να προσεγγίσουμε το στόχο της αντικαπιταλιστικής μετάβασης, οι καπιταλιστές θα κάνουν ό,τι είναι δυνατό για να αποτρέψουν αυτή τη μετάβαση, όσο επιτακτικές κι αν είναι οι συνθήκες. Ωστόσο, το καθήκον της μετάβασης το έχουμε εμείς, όχι οι πλουτοκράτες. Όπως συμβούλεψε κάποτε ο Σαίξπηρ: «Το σφάλμα... δεν βρίσκεται στ' αστέρια αλλά σ' εμάς που υποτασσόμαστε.» Αυτή τη στιγμή, όπως πιστεύει ο Warren Buffett, η τάξη του κερδίζει. Το άμεσο καθήκον μας είναι να τον βγάλουμε λάθος.

Ο David Harvey είναι καθηγητής Γεωγραφίας και Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο της Ν. Υόρκης (CUNY). Είναι ένας από τους κορυφαίους ριζοσπάστες θεωρητικούς με διεθνές κύρος και ανάμεσα στους 20 πιο επιφανείς συγγραφείς στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Το έργο του έχει παίξει πρωταρχικό ρόλο στην γενικότερη συζήτηση για κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα και είναι βασικός υπερασπιστής του «δικαιώματος στην πόλη». Στα ελληνικά κυκλοφορούν τα βιβλία του: «Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας», «Νεοφιλελευθερισμός: Ιστορία και παρόν», «Ο νέος ιμπεριαλισμός».

Απόσπασμα από την ομιλία του στο B-Fest, 28 Μαΐου 2011

